

Jan van der Pol

Na een aantal jaren gewerkt te hebben aan twee bibliofiele boeken en een reeks tekeningen is er nu bij galerie Nouvelles Images een tentoonstelling met schilderijen van Jan van der Pol. De laatste keer dat schilderijen van deze kunstenaar in Nederland te zien waren, was bij dezelfde galerie in 1999. De schilderijen van toen waren groot, kleurrijk, pasteus geschilderd en kenmerkte zich verder door de verdeling van het doek in abstracte en figuratieve vlakken. Bleke vlezige portretten en barre brakke landschappen op hetzelfde doek gesmeerd als neurotische rasterpatronen en felgekleurde bollen. In de bibliofiele boeken die volgden, werd deze neurotische gelijktijdigheid nog eens versterkt door tekstuele bijdragen van bijvoorbeeld Atte Jongstra.

Negen jaar later blijkt dit kenmerk nog steeds een drijfveer. Wederom grote schilderijen waarin portretten en landschappen worden afgewisseld met abstracte vlakken. De kleuren zijn echter aanzienlijk meer verzadigd, het handschrift is weker en de factuur minder expressief. Zoals een tijdje ervoor Armando ineens pastellerige landschappen en burleske poppetjes tentoonstelde, zo lijkt Jan van der Pol ook niet bestand tegen de gebreken van het ouder worden. Vele groten der aarde zijn ten onder gegaan aan de schimmel van Kandinsky. Deze schimmel woekert voornamelijk in abstracte en expressionistische verf en slaat toe wanneer de tand des tijds de scherpte heeft verteerd. Kandinsky was de eerste die hem opliep en velen volgden hem naar het ziekbed of pleegden tijdig zelfmoord. Abstractie is slechts interessant wanneer zij groots, strak en krachtig is, expressionisme als zij ruw en onbeteugeld is. Wanneer het pepertje echter uit het gerecht verdwijnt, dan wordt abstractie decoratief en expressionisme sentimenteel.

Maar daar blijft het niet bij! In de voorheen tijdloze landschappen duiken nu actuele scènes op zoals de rookwolken boven Libanon en de hekken rond enclaves waar vluchtelingen in de rij staan. Een naakte vrouw wordt nu ineens geassocieerd met vernederingen uit Iraakse gevangnissen en een observatorium lijkt op een kerncentrale in aanbouw. Tevens zijn deze figuratieve voorstellingen de overhand op het doek gaan nemen. Wil de goede man nu ook nog eens zijn politiek engagement tonen? Het feit dat een tijdje terug 2 vliegtuigen ongehinderd het WTC in New York konden binnenvliegen heeft een hoop kunstenaars flabbergasted achtergelaten en zo waart al jaren het spook van het engagement door de beeldende kunst. Het lijkt erop dat Jan van der Pol behalve een schimmel onder de leden ook spoken onder zijn bed heeft.

Met de kwaliteit van zijn boeken nog vers in het geheugen besluit ik nog wat langer te kijken ten einde een spoortje van deze kwaliteit terug te vinden in de schilderijen. Allereerst dan toch maar eens die enorme rookwolken van nabij inspecteren. Ze zijn van dichtbij een stuk knulliger geschilderd dan je zou verwachten bij zo'n onderwerp. Ze worden zelfs haast plat en de monumentale vorm die ze in eerste instantie hadden wordt van dichtbij weker, totdat je beseft dat je naar een soort grote barberapappa staat te kijken. De rij vluchtelingen op een ander doek zien er van dichtbij ook een stuk minder dramatisch uit, haast knullig ook. Het zelfportret met de dreigende rookwolk boven het hoofd toont bij nader inzien een voldane man op de veranda van zijn zomerhuisje in Frankrijk, terwijl hij aan het genieten is van de flora en fauna om hem heen. Ernaast hangt een klein schilderijtje met als titel "volkspark Arkadia". Het eveneens grote doek "graf van de onbekende boer" geeft de toeschouwer echter een zet in een andere richting. Een ironische laag komt onverwacht boven drijven.

Er is dus meer aan de hand met dit werk. Het feit dat de figuratieve afbeeldingen niet het hele doek vullen lijkt een onhandigheid te zijn, de vlakken die overblijven slechts decoratie. Maar geleidelijk aan houdt deze interpretatie geen stand. Men is geneigd om beide “typen” beeld anders te lezen, zoals men een gebruiksaanwijzing heel anders leest dan een gedicht. Dit verschil in leeshouding komt naar voren in het werk van Jan van der Pol. Nu kan het interessant zijn om een gebruiksaanwijzing van een wasmachine te lezen alsof het een gedicht is en vice versa, maar wanneer beide teksttypes tegelijkertijd aanwezig zijn ontstaat er een conflict in leeshoudingen.

Dus om abstracte vlakken en figuratieve afbeeldingen in één werk te verwerken is eigenlijk vragen om problemen; zeker met de manier waarop hij het doet: pontificaal en rechthoekig. Echter, Van der Pol speelt een intelligent en genuanceerd spel. Door uitgekende composities en kleurgebruik gaan de abstracte vlakken, eigenlijk geheel onverwacht, een zeer dynamische interactie aan met de figuratieve afbeeldingen. Tevens creëert van der Pol extra lagen door een spel te spelen met referentialiteit. In deze werken refereren de afbeeldingen aan actuele politiek geladen foto's uit de media *en* aan persoonlijk kiekjes gemaakt op vakantie. Deze elementen worden gelijktijdig gepresenteerd, samen met de abstracte en expressief geschilderde vlakken. Deze vlakken zijn, op hun beurt, weer gevuld met bollen en strepen, die werken als hermetische tekens of symbolen.

En dan komt het werk pas echt tot leven. Verf, afbeelding en vorm, hun referentialiteit en hun betekenden buitelen over elkaar heen en doorklieven elkaars grenzen. Aangeleerde manieren van kijken en lezen lossen op en je ervaart de wereld weer even als nieuw. In de bibliofiele boeken en deze recente werken is de performativiteit, vanwege de referentiele laag, het sterkst. Waar de kijker in eerste instantie het werk beziet vanuit een abstract expressionistisch, of politiek geëngageerd referentiekader, zo wordt hij nu door van der Pol *zelf* te kijk gezet met zijn eigen vooroordelen en ingebakken manier van kijken.

Omdat er voornamelijk schilderijen te zien zijn op deze tentoonstelling, zou je dit werk willen plaatsen in het discours over de hedendaagse schilderkunst. Tegelijkertijd ontstijgt het gehele recente oeuvre dit uitgekauwde gebied. Het werk is een onderzoek op metaniveau over taal- en tekensystemen, referentialiteit en performativiteit. Deze onderwerpen waren tot nu toe voornamelijk aan de orde binnen de taal- en literatuurwetenschap, maar Van der Pol lijkt ze naar een gezamenlijk intermediaal veld te willen tillen en weet zodoende dus grenzen te doorbreken.

Miguel Vroomen 2008